

BELLE TEN

Cilt: X

Temmuz 1946

Sayı: 39

GAZİANTEP-NARLI ARASINDA BULUNAN PALEOLİTİK ÂLETLER HAKKINDA BİR NOT¹

KEMAL ERGUVANLI

Teknik Üniversite Jeoloji Asistanı (İstanbul)

1945 eylülünde, Narlı-Antep arasında yapılması düşünülen demiryolunun güzergâh ve civarında jeolojik incelemeler yapmak fırsatını elde etmişim. Yurdumuzun bu bölgesinde jeolojik araştırmalar yaparken bulduğum No. 1 tipik elbaltası (coup de poing) araştırmalarım bu bakımdan da devama ve diğerlerini bulmama sebep oldu. Bol fosilli olan bu yereylerde bir de eski insanların yapıp kullanmış oldukları âletleri aramağa koyuldum ve resimlerini çizdiğim âletleri buldum. İşte bu yazıda, buldukları yerlerin jeoloji ve morfolojisiyle beraber, bunları şimdiye kadar bulunmuş olanlarla karşılaştırarak incelemeğe çalışacağım².

Şekil No. 1: Bu âleti Gaziantep'in 27 km. kuzey-batısında, Narlı-Antep şosesinin 28 ci kilometresinin 2 km. kuzeyinde, Metmenge köyünün 700 m. güney-doğusunda üzüm bağlarının arasında satıhta buldum (Haritaya bk.).

¹ Bu âletler, bulan tarafından Teknik Üniversite Jeoloji Laboratuvarına hediye edilmiştir.

² İncelememi yaparken kıymetli düşüncelerinden istifade ettiğim sayın Ord. Prof. Dr. Ş. A. Kansu'ya, hocam Prof. Malik Sayar'a ve İstanbul Arkeoloji Enstitüsünden Dr. Halet Çambel'e teşekkür etmeği bir vazife bilirim.

Bu köy kuzey ve güneye doğru 3 km. ve doğu ile batıya doğru ise birer km. kadar uzanan bir düzlüğün ortasındadır. Bu düzlüğün, ölçtüğümüz yüksekliği 870 m. olup doğusunda 1050 m. yüksekliğindeki Hik dağı bulunur. Köy ve civarında bulduğum büyükçe Nümmülit, Assilina gibi fosillerin yardımıyla Orta Eosen yaşını verdiğim yoğun marnlı kalkerler yataya yakın bir durumda gayet iyi görülmektedir. Hik dağı ve aynı yükseklikte olan köyün doğu-kuzeyindeki tepelerle kuzey ve batı tarafları bazaltlarla örtülüdür. Bu bazaltların içinde bulunan demirin etkisi civar yerelerde ve bulduğum âletlerde karakteristik kırmızı pas renkleriyle gayet iyi görülmektedir. Bundan başka bazaltların bileşimindeki silis zamanla ayrışıp altlarında bulunan kalkerleri silisleştirmiştir. Bundan dolayı köy civarında silisleşmiş ağaç parçalarına ve şay dediğimiz sileks yumrularına çok rastlanmaktadır. Çapı 1 metreden fazla olan silisleşmiş ağaç gövdesini Metmenge köyünün arkasındaki harmanlığın kenar duvarında gördüm. Civardaki bazaltlar ve silisleşmiş kalkerler ilk insanlarını işine yaramış, bunlarla kendilerine lâzım olan ve bugün bize miras kalan âletleri yapmışlardır. $172 \times 92 \times 58$ mm. ölçülerinde olan bu âlet bazalttan yapılmış olup iki yüzü de işlenmiş (biface) ve çok tipik bir elbaltası (coup de poing) dir. Alt tarafı geniş uca doğru incelmekte ve burada vurma yumrusu bulunmaktadır. Üst yüzde en yüksek çizginin iki tarafından oldukça büyük birçok yonga çıkarılmıştır. Kenarları (belki çok sert olduğundan) fazla işlenmiş değildir. Arka yüzden üç büyük ve birçok da küçük yonga (éclat) çıkarılmış olup elbaltası bu yüz üzerine konulmaktadır. Chelléen-Achelléen endüstri devrine ve belki büyük bir ihtimalle Chelléen'e aittir.

Türkiye'de şimdiye kadar bu büyüklükte bir elbatası bulunmamıştır. 1938 yılında Prof. Leuchs tarafından Ankara'nın Ludumlu köyü civarında bulunan ve Ord. Prof. Ş. A. Kansu tarafından Chelléen yaşı verilen âlete biraz benzemete ise de büyüklükleri oldukça farklıdır. Yine bu köy civarında çakmak taşından yapılmış fevkalâde güzel bir elbatası bulmuştum. Fakat bu büyük bir talihsizliğe kurban gitti. Buralarda araştırma ve inceleme yapacak olanların daha çok güzel âletler bulacakları kanaatindeyim.

Şekil No. 2: Bu âleti yukarıda sınırladığım Metmenge köyünün hemen 400 metre doğusunda Sütliyen = Euphorbia otlariyle örtülü tarlanın yüzünde buldum. Köylünün söylediğine göre bu

düzlük baharda su ile örtülmüş. İhtimal bu da sürüklenip gelmiştir. Bu köyün doğusunda Hik dağının köy tarafındaki yamacında, birkaç mağra ve köyün 50 m. kuzeyinde bir höyük bulunmaktadır. $127 \times 89 \times 44$ mm. ölçülerinde olan bu elbatası çok fazla silisleşmeğe uğramış bir kalkerden yapılmıştır. Fakat bunun artık kalkerlikle bir alâkası kalmamış, adetâ çakmaktaşı halini almıştır. İçersinde yaşadığı devri karakterize eden ve silisleşmiş olduğunu kuvvetlendiren delikli hayvanlardan nümmülitlerin kesileri gayet iyi görülür. Bu âletin üst yüzü kabarık ve birçok yonga çıkarılmıştır. Alt yüzü ise düze yakın olup kenarlarına yakın yerlerden yonga çıkarılmıştır. Ve bu alt yüz de âletin ilk halini gösteren bir kabuk kalmıştır. Pek tipik olmamakla beraber (benzerlerine oranla) Alt Paleolitiğe (Chelléen - Achelléen) ait bir elbaltası olması çok muhtemeldir.

Şekil No. 3 : Tipik ve çok güzel olan bu elbaltası Gaziantep'in 17 km. kuzey-batısında, İncesu köyünün 2 km. güney-doğusunda, Sam-İncesu yolunun Çakmaksulu denilen mahallinde, yolun kenarında, sürülmüş bir tarlanın yüzünde buldum. Buralarda şay dediğimiz çakmaktaşı yumruları ve yatay duruma yakın kalker tabakaları bulunmaktadır. Biface olan bu elbaltasının üst yüzü daha kabarık, cilâlı ve özel adıyla Patinalıdır. Her iki yüzünden de birçok yonga çıkarılmıştır. Fakat üst yüzde ilk kabuktan bir parça da kalmıştır. Kenarları az çıkıntılıdır. Sürüklenmeden ötürü bazı köşeleri biraz aşınmış olan bu âlet Chelléen - Achelléen endüstri devrine ait tipik bir elbaltası (coup de poing) olup o civarda pek çok olan silisleşmiş kalkerden yapılmıştır. $134 \times 93,5 \times 58$ mm. ölçülerinde olan bu âlet 1943 yılında Nurettin Can tarafından Antakya civarında bulunan çakmaktaşıdan yapılmış Chelléen tipindeki elbaltasından hemen hemen bir santim kadar küçüktür. Görünüş bakımından İstanbul Pendik civarında, M. Atasayan tarafından bulunmuş Chelléen devrine ait kalkerden yapılmış elbaltasına benzemektedir. Fakat daha fazla işlenmiş olmasıyla biraz fark gösterir.

Şekil No. 4, 5, 6 ile gösterilen âletler (silex) çakmaktaşıdan yapılmış olup Gaziantep'in 15 km. kuzey-batısında, aluviyonlarla örtülü Sam düzlüğünde ve Sam köyünün 2 km. kuzey-doğusunda satıhta ve üzüm bağları arasında buldum. Bunların üçü de yongadan yapılmıştır.

Şekil No. 4: Bu âlet Ord. Prof. Ş. A. Kansu'nun Eti Yokuşu (4) kitabının 52 ci sahifesindeki No. 7 şekle ve M. Pfannenstiel'in de (8) kitabının planş XIII deki 3. cü şekle çok benzemektedir. Bu Nucléus ve daha ziyade bir kazıyıcı (racloire) hissini vermektedir.

Şekil No. 5: Âleti de yongadan yapılmış bir kazıyıcı ve daha kesin bir uç (pointe) olarak kabul edebiliriz. Çünkü Ord. Prof. Dr. Ş. A. Kansu'nun Eti Yokuşu'nda (4) bulmuş olduğu uçlardan bilhassa 46. ıncı sahifedeki No. 42 ve No. 43'e çok benzemektedir. Aynı zamanda E. Pittard'ın kitabının (5) 23 üncü sahifesindeki 44 üncü şekle benzer.

Şekil No. 6: Âlet de bir kazıyıcı olup M. Pfannenstiel'in (8) kitabının planş XVII deki 2 No. lu şekle benzemektedir. Bütün bunlar daha evvelkiler kadar tipik olmamakla beraber Alt Paleolitik'in Levallaiso-Mousterien tekniğinde yapılmış âletlerdir.

1938 yılında M. Atasayan tarafından Antep'in 12 km. kuzeyinde Dülük köyü civarında, çakmaktaşıdan yapılmış ve Prof. Dr. Ş. A. Kansu tarafından Chelléen-Achelléen yaşı verilmiş olan yonga (éclat) ve piyeslerle son incelediğim dört âlet arasında bir ilgi görmekte ve muhtelif etkilerle sürüklenmiş olduğu kanaatindeyim. Çünkü son üç âleti bulduğum yerin bir kilometre kadar kuzey-batısında bir höyük vardır. Keza bunların bulunduğu yer ile No. 3 tipik âletin bulunduğu yer arasındaki uzaklık 3 km. kadardır. Ve nihayet Dülük köyü de keza bu yerin 4 km. doğu-güney doğusunda bulunmaktadır. İşte bugüne kadar elde edebildiğimiz materyeller sayesinde güney-doğu Anadolu'da Paleolitik bir kültürün mevcut olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Sonuç: Güney-doğu Anadolu'da şimdiye kadar bulunan (J. E. Gautier 1894 ve M. Atasayan 1938) Alt Paleolitik âlet yonga ve piyeslerle bulduğum bu âletler arasında sıkı bir ilgi görmekte ve bu bölgede eski insanların yerleşip yaşadıkları kanaatindeyim. Yukarıda anlatılan âletlerin hepsini eski insanlar oturdukları yerlerde bulunan yerli taşlardan yapmışlardır. Satıhta bulmuş olduğum bu âletlerin jeolojik yaşını kestirmeme yardımcı edecek ne fosil insana, ne omurgalı hayvan kemiklerine, ne taraçalara, ne glasiyelerin bırakmış oldukları morenlere ve ne de birbiri ardısıra gelen paleolitik endüstri izlerine rastladım.

Alt paleolitiğe ait olan bu âletler Afrika'nın kuzeyinde, Filistin'de ve hattâ Hindistan'da tesadüf edilen tiptendir.

Batı Avrupa'da bulunan (biface) endüstri âletleri Buzularası devirlerine tekabül etmektedir. Fakat Türkiye için böyle bir karşılaştırma yapmak bugünkü bilgilerimizle tamamiyle mümkün değildir. Yazıma son verirken bu konu ile uğraşan Antropoloji uzmanlarının nazarı dikkatini çekmeği bir ödev bildiğim gibi inceleme alanlarından birinin burası olmasını memleket kültürü namına temenni ederim.

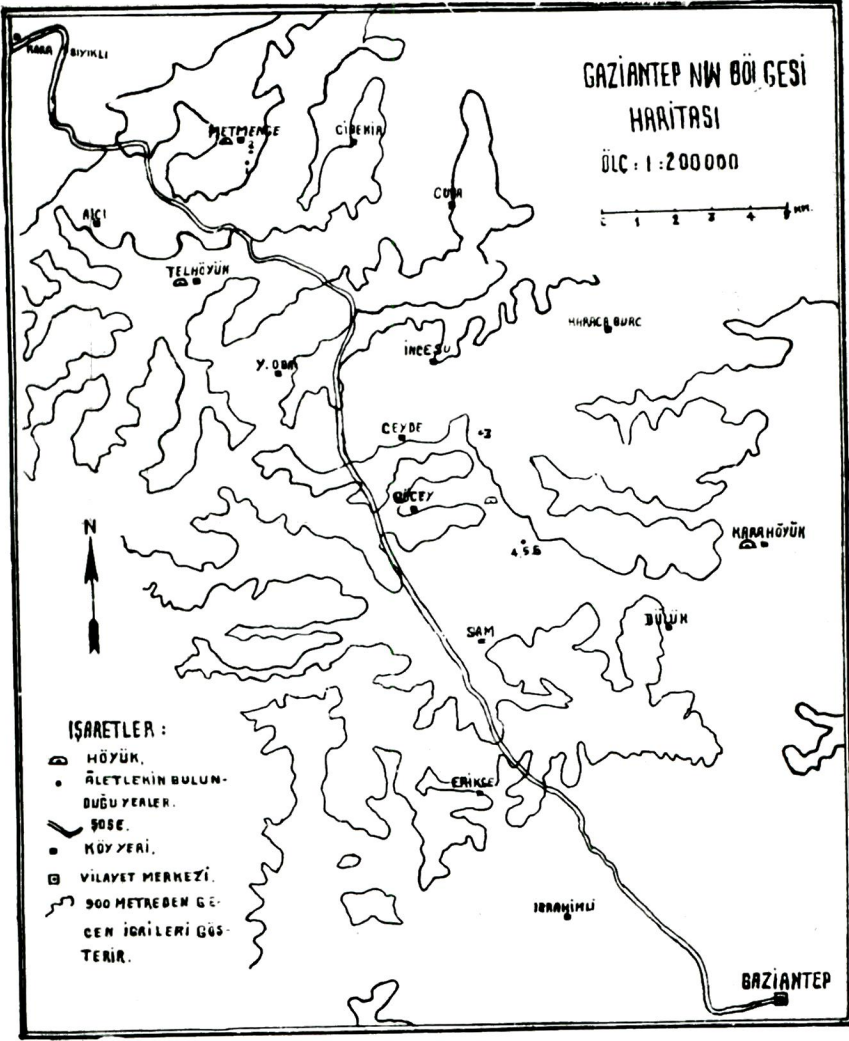
NOT : Bulduğum âletlerin etüdü ile uğraşırken iyi bir tesadüf eseri olarak sayın hocam Prof. Malik Sayar'ın delâletiyle antikacı Yorgi ve Petro tarafından Teknik Üniversite Jeoloji Laboratuvarına birtakım baltalar hediye edilmişti. Antakya civarından geldiği söylenen bu âletlerin Jat'dan yahut Türkçe adıyla Yeşim'den yapılmış olmaları dikkati çekmektedir. Çünkü bu taşın çıktığı yer Sibiryâ ve Çin'dir. Diğer taraftan taşların işleniş şekli Neolitik'e ait olduğunu göstermektedir. Bu âletler, Orta Asya'dan gelip Avrupa'nın vahşî durumunu düzelten insanların bir kolunun da Anadolu'dan (Küçük Asya'dan) geçtiğini göstermesi bakımından da önemlidir.

Evvelce de aynı cins birkaç Neolitik âletin Neumayr tarafından, önemli bir güzergâh olan, Çanakkale'de bulunması da ayrıca kayda değer.

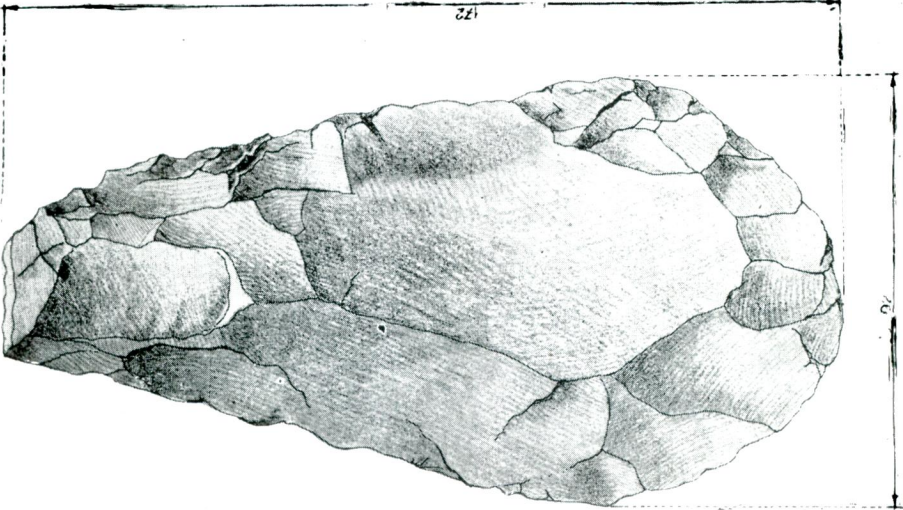
BİBLİYOGRAFYA

- 1 — Atasayan : 1938 yılında Gaziantep köylerinden Dülük civarında bulunan Paleolitik tipte çakmaktaşı âletleri üzerine bir not. Türk Antr. Mec. Sayı: 19 - 22, 1939.
- 2 — Atasayan (M.) : 1940 yılında Pendik'te bulunan Paleolitik tipte elbaltası hakkında bir not. Antr. Etno. Enst. Neş. No. 26, 1941.
- 3 — Kansu (Ş. A.) : Anadolu Paleolitğine ait bir not. Türk Antr. Mec. Sayı: 19 - 22, 1939.
- 4 — Kansu (Ş. A.) : Eti Yokuşu hafriyatı. Türk Tarih. Kur. Yay. No. 3, 1940.
- 5 — Pittard (E.) : Decouverte la civilisation paléolitique en Asie mineure. Ins. Suisse D'Antro. gen. Tome V No. 2, 1929.
- 6 — Pittard (E.) : Silex taillés Lavalloisiens recueillis dans les alluvions des plateaux D'Anatolie. D'Antro. de Paris No. 4, 6, 1939.
- 7 — Şenyürek (M.S.) : Tebliğler No. 3 ve No. 4. Dil ve Tarih Coğ. Fak. ders. 944-2.
- 8 — Pfannenstiel (M.) : Die Altsteinzeitlichen Kulturen Anatoliens Ist. Archäols. Instut. 1941 Berlin, Band 15.

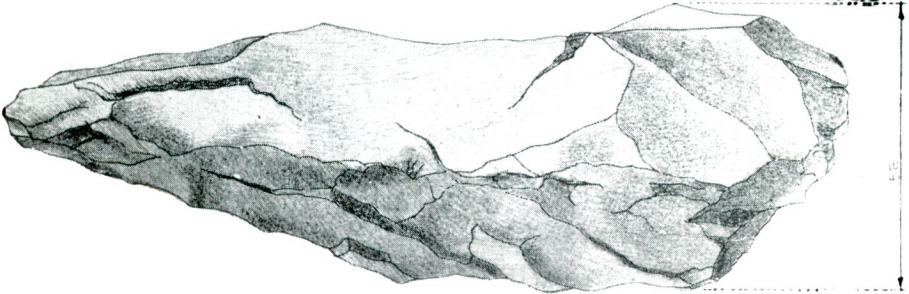

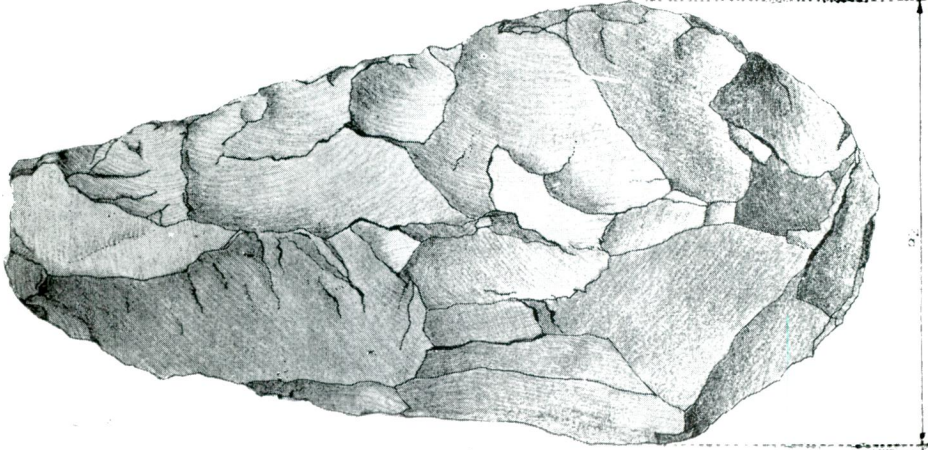
Arka

Yan

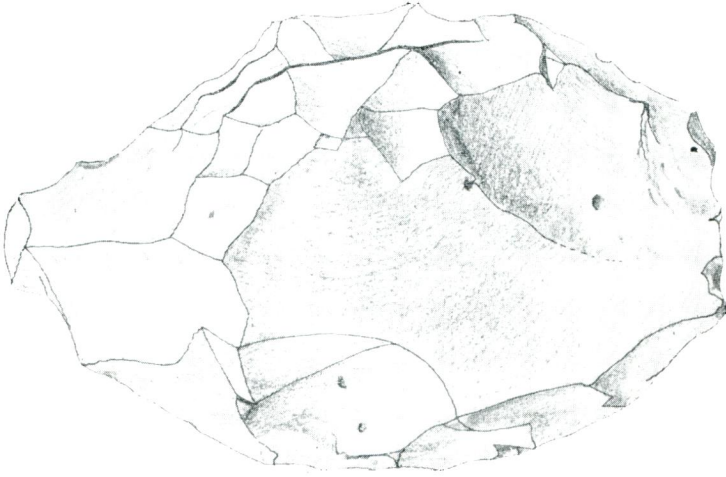
Ön

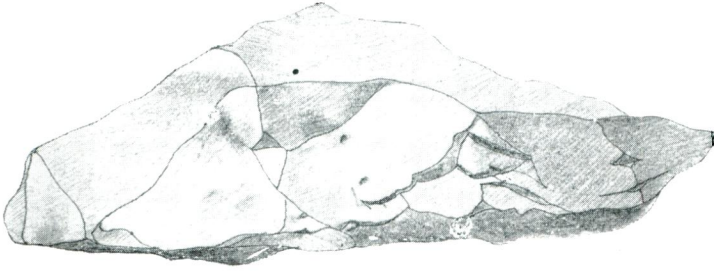
No. : 1

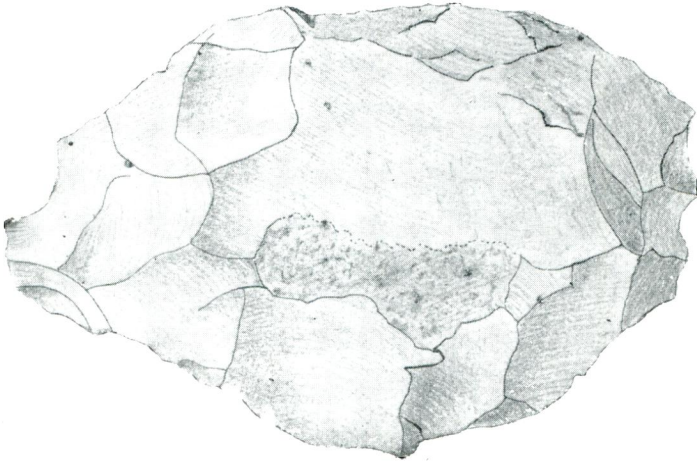
Ön

Yan

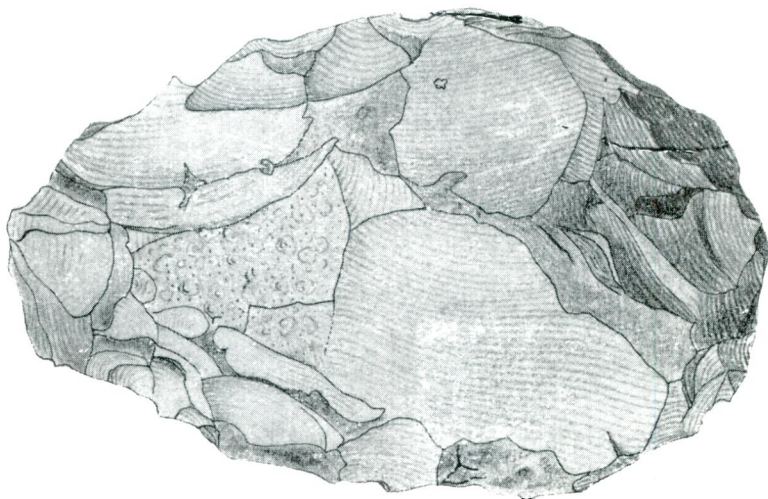
Arka

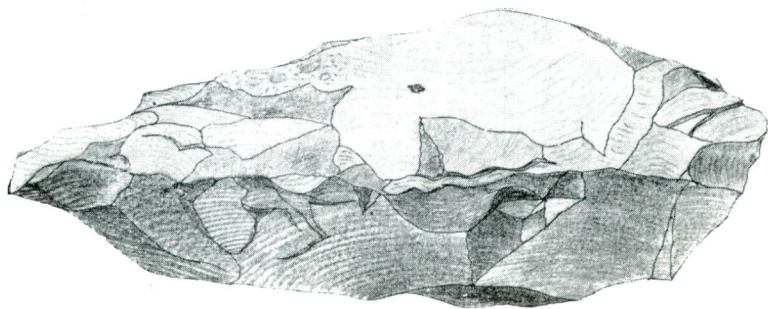
No. 2: (127×89×44)

Lev. XLIV

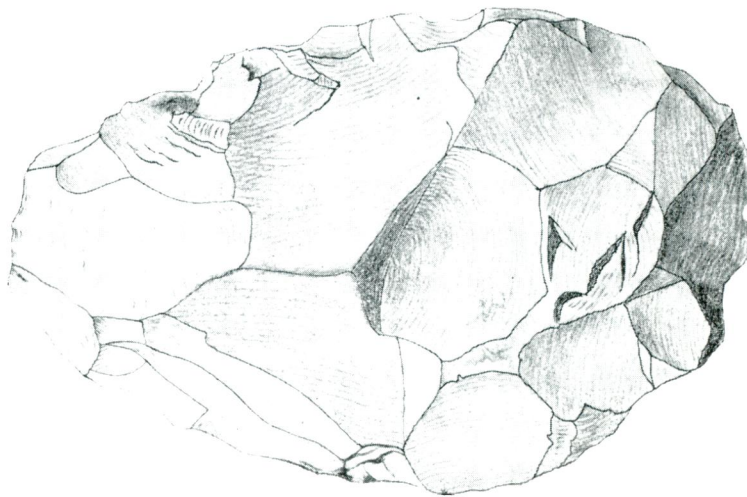
Ön

Yan

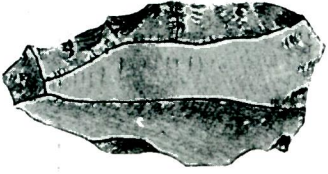
Arka

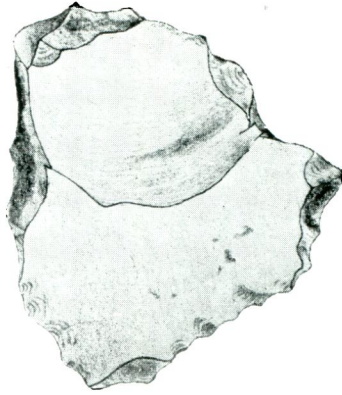
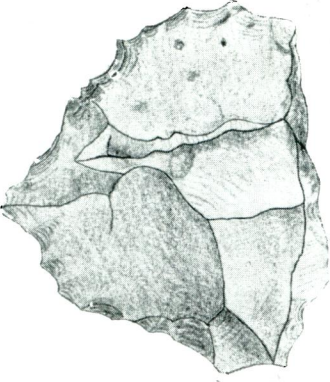
No. 3: (133 × 93,5 × 58)

No. 6: (33×30×9,5)

No. 5: (53×27×11)

No. 4: (62×51×22)

Ön

Arka

